

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК ТА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ЗАГРОЗИ COVID-19

ЖАРОВСЬКА Ірина Мирославівна - доктор юридичних наук, професор кафедри теорії, історії філософії права, Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0003-3821-8120>

УДК 351.77:351.86

DOI 10.32782/LAW.2020.1.9

Мета статті полягає в аналізі насильства щодо жінок та домашнім насильством в умовах пандемії COVID-19.

Наукова новизна дослідження полягає в дослідженні пандемії, яка спричинила обмеження прав людини та заходи медичного характеру, які вживає держава для подолання проблеми. Проте первинно питання сучасної реальності 2020 – це доступ до якісних медичних послуг. Саме жінки як незахищена група страждають у цій сфері особливо. Жінки непропорційно представлені в секторах охорони здоров'я та соціальних послуг, збільшуючи ризик впливу на цю хворобу. Стрес, обмежена мобільність та порушення засобів до існування також збільшують вразливість жінок та дівчат до гендерного насильства та експлуатації.

Карантинні заходи спричинили спалах домашнього насильства. Вказано, що організації з протидії домашньому насильству зазначають, що посилені карантинні заходи та інші заходи із соціального дистанціювання збільшили кількість повідомлень про випадки домашнього насильства, вчиненого в результаті стресової ситуації в сім'ях, пов'язаної із станом здоров'я та економічними потрясіннями, а також з вимушеним співіснуванням в обмежених умовах житлових приміщень.

ВООЗ повідомляє, що насильство над жінками, як правило, посилюється під час кожного виду надзвичайних ситуацій, включаючи епідемії. Жінки переселенці, біженці та ті, які проживають у районах, що постраждали від конфлікту, особливо вразливі.

Проблема активізації насильства такої форми пов'язана також з утрудненням отримання послуг, які можуть надаватися громадськими організаціями чи органами публічної влади для суб'єктів, які стали жертвами домашнього насильства.

Економічні проблеми спричинені пандемією, які можуть мати вагомніше значення, ніж сама хвороба. Вказане також сприятиме загрози економічного насильства проти жінок.

Проблема має міжнародний характер, особливо проявляється в країнах третього світу, та й в Україні наслідки є невтішними. Цілі сталого розвитку №5, а саме - усунення всіх форм насильства щодо жінок та дівчат у державній та приватній сферах. Відповідно до національних завдань 5.2 визначено таку ціль, як зниження рівня гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективно запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим.

У висновках зазначено, що нагальною є потреба імплементації Стамбульської конвенції та впровадження ряду інших громадсько-інформаційних заходів з метою протидії проблемі.

Ключові слова: насильство проти жінок, домашнє насильство, пандемія COVID-19, Стамбульська конвенція, протидія насильству.

Постановка проблеми

Напрямок правового гуманізму, імплементація позитивного світового досвіду, підвищення рівня правової культури укра-

їнського суспільства – все це спричинило активізацію уваги до проблем, які класично суспільство вважало сімейно-побутовими, та вплив держави тут був мінімальний. Захист прав та свобод людини, визнання цінності кожної особистості стало принципом функціонування громадянського суспільства, котре нині в Україні є на етапі становлення. Питання гендерної рівності активізувалися також в аспекті глобалізаційних процесів та економічно-освітніх парадигм сучасної правової реальності.

Гендерні аспекти включають широке коло питань, серед яких одним з найсуттєвіших є проблема насильства щодо жінок та домашнє насильство. Слід вказати на те, що жодна країна світу повною мірою не впоралася з цією проблемою, проте рівні насильства значно нижчі в економічно розвинених країнах з належним станом правового регулювання правової превенції вказаних діянь.

Тут варто погодитися з Н. Нестор у тому, що «економічна нерівність стала запорукою підвищення психологічного розбалансування сімейної атмосфери, що, окрім іншого, зумовлено також тим чинником, що жінка при народженні дитини на значний час відходить від професійної зайнятості і таким чином потрапляє у повну матеріальну залежність від чоловіка, що інколи розцінюється останнім як поле для погашення накопичення власних негативних нашарувань у процесі життєдіяльності» [1, с.42].

COVID-19 - інфекційне захворювання, викликане останнім з відкритих вірусів сімейства коронавірусів. До спалаху інфекції в Ухані, Китай, у грудні 2019 року про новий вірус і викликані ним захворюванні відомо не було. Сьогодні спалах COVID-19 переросла в пандемію, що охопила багато країн світу. Виклики, що спричинені пандемією, мають комплексний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченню проблем правового регулювання гендерних аспектів рівності та у сфері гендерного балансу та запобіганню насильства стосовно жінок і домашньому

насильству присвячено роботи таких учених, як А. Байда, О. Дрозд, М. Заславська, Н. Нестор, О. Старчук, О. Рудік, Л. Рутьян та ін. Проте нові виклики, зокрема спалах COVID-19, породжують загострення проблеми.

Метою цієї статті є аналіз насильства стосовно жінок та домашнім насильством в умовах пандемії COVID-19.

Виклад основних положень

Насильство щодо жінок охоплює злочини, які зачіпають жінок непропорційно, наприклад, сексуальне насильство, зґвалтування і насильство в сім'ї. Такі злочини порушують основоположні права жінок щодо гідності та рівності. Насильство стосовно жінок негативно впливає не лише на самі жертви, а й на їхні сім'ї, друзів і суспільство в цілому [2, с.44]. Тому проблема насильства стосовно жінок часто носить питання сімейно-побутового характеру, тобто форму домашнього насильства.

У законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» його розуміють як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

Цілі сталого розвитку №5, а саме - усунення всіх форм насильства щодо жінок та дівчат у державній та приватній сферах. Відповідно до національних завдань 5.2 визначено таку ціль, як зниження рівня гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим.

Пандемія спричинила обмеження прав людини та заходи медичного характеру,

які вживає держава для подолання проблеми. Проте первинно питання сучасної реальності 2020 – це доступ до якісних медичних послуг. Саме жінки, як незахищена група, страждають у цій сфері особливо. Жінки непропорційно представлені в секторах охорони здоров'я та соціальних послуг, збільшуючи ризик впливу на цю хворобу. Стрес, обмежена мобільність та порушення засобів до існування також збільшують вразливість жінок та дівчат до гендерного насильства та експлуатації. Також національні системи охорони здоров'я перенаправляють ресурси від послуг із сексуального та репродуктивного здоров'я, доступ до жінок до планування сім'ї, допологової допомоги та інших критичних послуг, що призводить до суттєвої гендерної дискримінації.

Як вказано у звіті Фонду народонаселення ООН щодо ситуації в Ємені «найпростіший запобіжний захід - миття рук - для багатьох не є можливим. Понад 9,1 мільйона жінок та дівчат потребують підтримки для задоволення основних потреб у воді, санітарії та гігієні. Зростаючі ціни та знижена купівельна спроможність також виводять чисту воду та предмети особистої гігієни в недоступний для найбільш вразливих груп» [4].

Карантинні заходи спричинили спалах домашнього насильства. Звіт Довідкової Експертної групи з питань протидії насильству щодо дівчат та жінок за березень 2020 року вказує, що надходять повідомлення про збільшення кількості випадків гендерно зумовленого насильства в країнах, які найбільше постраждали від епідемії COVID-19. Наприклад, організації з протидії домашньому насильству зазначають, що посилені карантинні заходи та інші заходи із соціального дистанціювання збільшили кількість повідомлень про випадки домашнього насильства, вчиненого в результаті стресової ситуації в сім'ях, пов'язаної із станом здоров'я та економічними потрясіннями, а також з вимушеним співіснуванням в обмежених умовах житлових приміщень.

У Настанові координаційних груп з питань гендерно зумовленого насильства міститься застереження, що «домашня ізоля-

ція чи інші заходи, які зобов'язують жінок та дівчат залишатися вдома в ситуації беззахисності, можуть збільшити ризик ГЗН, включаючи сексуальні домагання, наругу та насильство з боку інтимного партнера» [5].

ВООЗ повідомляє, що насильство над жінками, як правило, посилюється під час кожного виду надзвичайних ситуацій, включаючи епідемії. Жінки-переселенці, біженці та так, як проживають у районах, що постраждали від конфлікту, особливо вразливі. Хоча дані мізерні, звіти з Китаю, Великобританії, Сполучених Штатів та інших країн пропонують збільшити кількість випадків домашнього насильства після спалаху COVID-19. Згідно з доповіддю, кількість випадків домашнього насильства, повідомлених у відділенні поліції в Цзіньчжоу, місто в провінції Хубей, втричі в лютому 2020 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року [6].

Побоювання експертів підтвердилися. Статистика невтішна - у середньому в Україні на лінію 102 за день надходить приблизно 1600 викликів, пов'язаних із випадками домашнього насильства. В умовах карантину, за даними Національної «гарячої лінії» із попередження домашнього насильства, яку підтримує UNFPA Україна, кількість звернень збільшилась удвічі [7]. Звернемо увагу, що ця проблема не є виключно національною – «кількість звернень у таких країнах, як Італія, Франція, Німеччина, Велика Британія виросла подекуди на 30-40 %» [8].

Проблема активізації насильства такої форми пов'язана також з утрудненням отримання послуг, які можуть надаватися громадськими організаціями чи органами публічної влади для суб'єктів, які стали жертвами домашнього насильства. З огляду на збільшення кількості повідомлень про випадки гендерно зумовленого насильства, забезпечення жінок і дівчат доступом до послуг з надання допомоги у таких випадках залишається критично важливою і життєво необхідною діяльністю. Водночас, охорона здоров'я і підтримка добробуту фахівців служб з протидії гендерно зумовленому насильству, і сприяння активнішим зусиллям, спрямованим на припинення

пандемії, мають першочергове значення, оскільки традиційні методи надання послуг у сфері протидії гендерно зумовленому насильству поставлені під питання. Для забезпечення доступності життєво важливих послуг потрібен гнучкий і адаптивний підхід, який не створює загроз для безпеки працівників/працівниць служб з протидії гендерно зумовленому насильству [9].

Знову звернемося до невтішної практики. В Ємені служби репродуктивного здоров'я, що функціонували як міжнародні місії, були змушені призупинити надання медичної допомоги у 140 із 180 закладів охорони здоров'я до липня 2020 року. Це може спричинити позбавлення аж 320 000 вагітних від необхідної медико-санітарної допомоги [10].

Наприкінці вкажемо на економічні проблеми, спричинені пандемією, які можуть мати вагоміше значення, ніж сама хвороба. Звіт Форду з Народонаселення ООН щодо Африки вказує, що понад 45 мільйонів людей, які не мають безпечної їжі в Південній Африці, сильно постраждали від соціально-економічного впливу обмежень, особливо Зімбабве. Вторгнення саранчі на Схід та Африканський пік COVID-19 спричиняє продовольчу кризу, яка може мати значні наслідки для сексуального та репродуктивного здоров'я жінок та дівчат та потенційно призвести до зростання насильства на гендерній основі [11].

Директор всесвітньої продовольчої програми ООН Девід Бізлі заявив, що пандемія коронавірусу може викликати голод «біблійних масштабів», якщо не почати боротися з ним зараз. За його словами, більше 30 країн, що розвиваються, можуть постраждати від масового голоду, а в 10 з цих країн вже більше 1 мільйона людей перебувають на межі голоду [12].

В Україні карантинні обмеження також спричинили соціально-економічні проблеми. За прогнозом НБУ, у квітні-червні економіка скоротиться на 11% в річному вимірі, рівень безробіття зростає до близько 12% у сезонно скоригованому вимірі. Отож практично кожне домогосподарство відчує економічні проблеми. Вказане також спри-

ятиме загрози економічного насильства проти жінок.

Організація Об'єднаних Націй в Україні закликає Україну прискорити ратифікацію конвенції Ради Європи «Про запобігання та протидію насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція), прислухаючись до голосів 25 000 громадян та громадян, які підписали петицію до Президента України із закликом до дії [13]. Стамбульська конвенція - це міжнародна угода Ради Європи щодо насильства проти жінок та домашнього насильства, відкрита для підписання 11 травня 2011 у Стамбулі та яка встановлює кримінальну відповідальність або іншим чином забороняє таке: домашнє насильство (фізичне, сексуальне, психологічне або економічне насильство); переслідування (сталкінг); сексуальне насильство, зокрема, зґвалтування; сексуальні домагання; примусовий шлюб; каліцтво жіночих геніталій; примусовий аборт та стерилізація. Основними ідеологічним концептом конвенції є попередження насильства, захист жертв та кримінальне переслідування осіб, що скоїли насильницькі злочини.

В Україні жінки становлять 86% жертв зґвалтувань та 78% потерпілих від домашнього насильства. Ця конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству націлена на превенцію та на боротьбу з цим негативним соціальним явищем та встановлює нульову толерантність з боку державних органів до такого виду дій. Імплементация такого документу є вагомим кроком щодо приведення національного законодавства на рівень європейських стандартів.

Проте, окрім нормативних стандартів, активізації потребують усі сфери суспільно-громадського життя. Як вказує Л. Рут'ян, «складність проблеми домашнього насильства та насильства над жінками, зокрема, свідчить про необхідність комплексної стратегії, головними цілями якої є: запобігання – громадський осуд сімейного насильства над жінками та дітьми; захист – застосування заходів правопорядку з метою забезпечення безпеки жінок як у публічній,

так і в приватній сферах життєдіяльності; а також притягнення порушників правопорядку до відповідальності за вчинені діяння; забезпечення – діяльність державних і неурядових проєктів та організацій, що надають послуги професійної допомоги і консультування, здійснюють профілактику» [14, с.54].

Висновки

Пандемія, що відбувається у 2020 році, спричинила загострення ряду соціально-економічних проблем, серед яких і насильство стосовно жінок та домашнє насильство. На жаль, можливо спрогнозувати, що саме жінки понесуть основний тягар спалаху COVID-19. Це пояснюється наступними обставинами: нерівність доступу до сфери охорони здоров'я; карантинні обмежувальні заходи активізують домашнє, у тому числі сексуальне насильство; мінімізація функціонування органів публічної влади, міжнародних та громадських інституцій, що надавали допомогу жертвам насильства; ускладнення економічної ситуації та фінансова криза. Проблема має міжнародний характер, особливо проявляється в країнах третього світу, та й в Україні наслідки є невтішними. Тому нагальною є потреба імплементації Стамбульської конвенції та впровадження ряду інших громадсько-інформаційних заходів з метою протидії проблемі.

Література

1. Нестор Н. В. До питання удосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства України для боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 41-47
2. Рудік О. М. Досвід ЄС у сфері боротьби з насильством стосовно жінок (за результатами загальноєвропейського опитування) *Аспекти публічного управління*. 2014. № 3-4. С. 44-51.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.17. 2229-VIII *Відомості Верховної Ради*. 2018, № 5, ст.35
4. United Nations Population Fund COVID-19 strikes Yemen as humanitarian funding dries up URL: <https://www.unfpa.org/news/covid-19-strikes-yemen-humanitarian-funding-dries>
5. Планування заходів реагування на COVID-19: настанови для координаційних груп з питань гендерно зумовленого насильства (ГЗН) Редакція від 18 березня 2020 року URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf>
6. COVID-19 and violence against women What the health sector/system can do 26 March 2020 URL: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf>
7. Дім (не)безпеки: як МВС України протидіє домашньому насильству в умовах карантину URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/news/MoIA_DV
8. В ізоляції, але не в безпеці. Допомога постраждалим від домашнього насильства в умовах карантину за підтримки UNFPA Україна URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/isolationGBV>
9. Єкер Р., Ерскін Д. Ведення випадків ГЗН та пандемія COVID-19. Довідкова експертної групи з питань гендерно зумовленого насильства URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Final%20guidance-on-gbv-case-management-in-the-face-of-covid-19-outbreak-final-draft_new.pdf
10. A matter of life and death for Yemen's women and girls as funding dries up URL: <https://www.unfpa.org/news/matter-life-and-death-yemens-women-and-girls-funding-dries>
11. United Nations Population Fund. COVID-19 Situation Report No. 3 for UNFPA Eastern and Southern Africa URL: <https://www.unfpa.org/resources/covid-19-situation-report-no-3-unfpa-eastern-and-southern-africa>
12. Пандемія коронавірусу викличе голод «біблійних масштабів» – ООН URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/22/7248882/>
13. Офіційна заява ООН щодо ратифікації Стамбульської конвенції URL: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4923-ofitsiina-zaiava-oon-shchoderatyfikatsii-stambulskoi-konventsii>

14. Рут'ян Л. Домашнє насильство жінок: психологічні та соціальні детермінанти явища *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Соціальна робота. 2019. Вип. 1. С. 52-54.

References:

1. Nestor, N.V. (2017) On the issue of improving the criminal and criminal procedural legislation of Ukraine to combat violence against women and domestic violence *Bulletin of criminal proceedings*. 4, 41–47 [in Ukrainian].

2. Rudik, O.M. (2014) EU experience in combating violence against women (according to the results of the European survey) *Aspects of public administration*. 3-4, 44-51. [in Ukrainian].

3. On prevention and counteraction to domestic violence (2018) Law of Ukraine of 07.12.17. 2229-VIII *Information of the Verkhovna Rada*. 5, 35 [in Ukrainian].

4. *United Nations Population Fund COVID-19 strikes Yemen as humanitarian funding dries up* (2020) URL: <https://www.unfpa.org/news/covid-19-strikes-yemen-humanitarian-funding-dries> (Last accessed: 31.05.2020)

5. *COVID-19 Response Planning: Guidelines for Gender-Based Violence Coordination Groups (CGD) Editorial* (2020) URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf> (Last accessed: 31.05.2020) [in Ukrainian].

6. *COVID-19 and violence against women What the health sector / system can until* (2020) URL: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf> (Last accessed: 31.05.2020) [in Ukrainian].

7. *Home of (in) security: how the Ministry of Internal Affairs of Ukraine counteracts domestic violence in quarantine* (2020) URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/news/MoIA_DV (Last accessed: 31.05.2020) [in Ukrainian].

8. *In isolation, but not safe. Assistance to victims of domestic violence in quarantine with the support of UNFPA Ukraine* (2020) URL: <https://ukraine.unfpa.org/en/isolationGBV> (Last accessed: 31.05.2020) [in Ukrainian].

9. Ecker R., Erskin D. (2020) *Management of GN cases and the COVID-19 pandemic*. Reference of the Expert Group on Gender-Based

Violence URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Final%20guidance-on-gbv-case-management-in-the-face-of-covid-19-outbreak-final-draft_new.pdf (Last accessed: 31.05.2020) [in Ukrainian].

10. *A matter of life and death for Yemen's women and girls as funding dries up* (2020) URL: <https://www.unfpa.org/news/matter-life-and-death-yemens-women-and-girls-funding-dries>. (Last accessed: 31.05.2020)

11. United Nations Population Fund. *COVID-19 Situation Report No. 3 for UNFPA Eastern and Southern Africa* (2020) URL: <https://www.unfpa.org/resources/covid-19-situation-report-no-3-unfpa-eastern-and-southern-africa>. (Last accessed: 31.05.2020)

12. *Coronavirus pandemic to cause famine "biblical scale" – UN* (2020) URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/22/7248882/> [in Ukrainian].

13. *Official statement of the United Nations on ratification of the Istanbul Convention* URL: <http://www.un.org.ua/en/informatsiinyi-tsentr/news/4923-ofitsiina-zaiava-oon-shchodo-ratyfikatsii-stambulskoi-konventsii> [in Ukrainian].

14. Rutyana L. (2019) Domestic violence against women: psychological and social determinants of the phenomenon *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work*. 1., 52-54. [in Ukrainian].

Iryna Myroslavivna Zharovska

D.Sc. (Law), Associate Professor, professor of departments theory, history of philosophy of law, ational University «Lviv Polytechnic», Lviv, Ukraine

THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND DOMESTIC VIOLENCE: THREATS OF COVID-19

The purpose of the article is analyzes violence against women and domestic violence in the context of the COVID-19 pandemic.

The scientific novelty of the study lies in the study of the pandemic that caused restrictions on human rights and medical measures taken by the state to address the problem. However, the primary issue of modern reality of 2020 is access to quality medical services. It

is women as a defenseless group who are particularly vulnerable in this area. Women are disproportionately represented in the health and social services sectors, increasing the risk of exposure to the disease. Stress, limited mobility and livelihoods also increase the vulnerability of women and girls to gender-based violence and exploitation.

Quarantine measures led to an outbreak of domestic violence. It is stated that the organizations for combating domestic violence note that increased quarantine measures and other measures for social distancing have increased the number of reports of domestic violence committed as a result of stressful situations in families related to health and economic disturbances, as well as with forced coexistence in limited living conditions.

The WHO reports that violence against women tends to increase during every type of emergency, including epidemics. Women migrants, refugees and those living in conflict-affected areas are particularly vulnerable.

The problem of intensification of this form of violence is also associated with the difficulty

of obtaining services that can be provided by public organizations or public authorities for victims of domestic violence.

Economic problems caused by a pandemic may be more important than the disease itself. This will also contribute to the threat of economic violence against women.

The problem is international in nature, especially in third world countries, and in Ukraine the consequences are disappointing. Sustainable Development Goal № 5, namely, the elimination of all forms of violence against women and girls in the public and private spheres. According to national objective 5.2, the goal is to reduce the level of gender-based and domestic violence, to ensure effective prevention of its manifestations and timely assistance to victims.

Therefore, there is an urgent need to implement the Istanbul Convention and provide a number of other public information measures to address the problem.

Key words: violence against women, domestic violence, COVID-19 pandemic, Istanbul Convention, combating violence.

